

Cover van een nummer van *Van Nu en Straks*, mei 1896

**RAF DE BONT, GERALDINE REYMANANTS, HANS VANDEVOORDE (red.),
Niet onder één vlag. 'Van Nu en Straks' en de paradoxen van
het fin de siècle**

Hans Mortelmans, *Amsab-ISG*

Op 30 en 31 oktober 2003 organiseerde de werkgroep Nederlandse literatuur (UGent) een tweedaags colloquium rond het art-nouveauperiodiek *Van Nu en Straks*. Het verslag kon u reeds lezen in *Brood & Rozen* 2004/1. De Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde heeft alle bijdragen gebundeld in de publicatie *Niet onder één Vlag. 'Van Nu en Straks' en de paradoxen van het fin de siècle*. De voorstelling van het boek op 14 december 2005 in het hoofdkwartier van de Academie (Koningstraat 8, Gent) trok zeer veel volk.

Het Boekentoren-verbond

De boekvoorstelling werd voorafgegaan door twee korte lezingen over Henri van de Velde en het boek. Dit kan geen toeval zijn. Er bestaat een stilzwijgende overeenkomst onder academici om de figuur van Henri van de Velde herhaaldelijk onder de aandacht te brengen, tot er genoeg geld op tafel ligt voor de redding van de Gentse Boekentoren. *Brood & Rozen* laat zich in deze zaak niet onbetuigd.

De lezing van Hans Vandevoorde over de rol van Henri van de Velde in de tweede reeks van *Van nu en Straks* vormde een mooie entree tot de eigenlijke publicatie. De kaftontwerpen en vignetten die de architect-vormgever ontwierp voor het tijdschrift confronteerden Vlaanderen plotsklaps met de nieuwe esthetiek die zich overal in Europa begon te manifesteren. Tussen 1895 en 1905 groeide Brussel uit tot de hoofdstad van

de art nouveau. De signatuur van Henri van de Velde werd in heel Europa voelbaar. Dit belette de redactie van *Van Nu en Straks* niet om bij het verschijnen van de tweede reeks (1896-1901) zijn kwaliteiten sterk in twijfel te trekken. Vooral het boegbeeld August Vermeylen drong aan op het dumpen van de weerbarstige vormgever. In het februari-nummer van 1897 stelde de redactie onomwonden dat voortaan in de eerste plaats “aan zuiver letterkundige werken een ruime plaats gegund [zou] worden”. De onbehouwen vignetten van [waarschijnlijk] Victor Hageman markeerden het einde van de beeldende drive die het periodiek groot had gemaakt.

Het probleem van *Van Nu en Straks*, zo schrijft Vandevoorde in de inleiding, bestaat in de mythische proporties die het tijdschrift vanaf zijn ontstaan tot vandaag kreeg bij vriend én vijand. De appreciatie ervan bleef daardoor een eeuw lang schommelen tussen bewondering en afschuw. De echte betekenis van *Van Nu en Straks* komt pas naar boven als we niet alleen het tijdschrift zien maar ook de beweging kennen die de leden en medewerkers ver overstijgt. De ‘ruimte’ van een periodiek bestaat immers niet enkel uit de geleverde en gepubliceerde bijdragen maar ook uit de beloofde en geweigerde artikels, de onderlinge briefwisseling, de intenties, ... Bovendien ging in het verleden te veel aandacht naar geïsoleerde cenakels, alsof vrijzinnigheid en katholicisme, anarchisme en reformisme, Vlaams en Frans per definitie onoverbrugbare tegenstellingen vormden. Maar ook binnen één cenakel konden de opvattingen sterk uiteenlopen. In 1892 insisterde August Vermeylen in een brief aan Emmanuel De Bom dat het geplande tijdschrift zeker niet *Onder één Vlag* mocht heten. Deze zinsnede werd het motto van het hernieuwde onderzoek naar *Van Nu en Straks*.

“Enfin, ik ben weeral niet metaphysiek gestemd dezen morgen”

Voor de briefwisseling tussen de redacteurs van het periodiek vormde een belangrijke bron tot nuancering van de mythe. Die komt het sterkst tot uiting in het artikel van Henk de Smaele, die als een echte paparazzo door de intieme briefwisseling tussen Vermeylen en De Bom raast. “Het is mogelijk dat men mij beticht van kwaadwillige lezing, maar de briefcitaten werpen een nieuw licht op de wispelturige en destructieve aard van frontman August Vermeylen. Hij komt hier te voorschijn als de art-nouveau-figuur bij uitstek: razendsnel evoluerend, onstandvastig, labiel, radicaal vrijheidslievend en individualistisch. In de programmaverklaring van *Van Nu en Straks* herkennen we vooral zijn hand: geen leiding, geen eenheid van richting, ondogmatische openheid”. Met één prachtig citaat komt de ongrijpbare natuur van de jonge Vermeylen voor het voetlicht: “Enfin, ik ben weeral niet metaphysiek gestemd dezen morgen.”

Het is te begrijpen dat deze libertaire en narcistische houding brokken zou maken. Liselotte Vandenbussche ontleeft zo’n pijnlijke vertrouwensbreuk. Jacques Mesnil (pseudoniem van Jacques Dwelhouvers) liet zich als redactielid van *Van Nu en Straks* opmerken

door zijn consequent anarchistische visie op het huwelijk. Hij verzette zich krachtig tegen deze “gepatenteerde bijslaap” die werd voorafgegaan door scharrels, liefjes en prostituties allerhande. Vermeylen kon zich helemaal niet vinden in deze geëxalteerde visie op het samenleven van man en vrouw. In hetzelfde jaar dat Mesnil een vrije verbintenis aanging trouwde Vermeylen voor de wet en de katholieke kerk. De breuk tussen de twee schrijvers heelde nooit meer en leidde onrechtstreeks tot de ondergang van het periodiek.

Besluit

Het doel van het colloquium en de publicatie was het aanleveren van zo veel mogelijk context, waardoor we dit monstre sacré van de Vlaamse literatuur in een realistischer perspectief kunnen zien. De diversiteit van de gezichtspunten is inderdaad duizelingwekkend. De lezer wordt heen en weer gesleept tussen wetenschap en mystiek, kunst en leven, grote intenties en schamele realiteit. Het is echter jammer dat de publicatie niet méér is dan een getrouwe neerslag van de lezingen op het colloquium van december 2003. Op een colloquium verlaten de onderzoekers hun vertrouwde, veilige werkomgeving en treden zij voor het forum waar ook een ‘ruimte’ wordt geschapen die meer is dan de som van de individuele bijdragen. De academische routine maakt echter dat een colloquiumverslag opnieuw het relaas wordt van individuele onderzoeken. De lezer staat nu voor de onmogelijke taak om de samenspraak te reconstrueren.

De kracht van deze publicatie ligt zeker in het ontwarren van de netwerken en onderlinge relaties. De Van-Nu-en-Straksers verschijnen als mensen van vlees en bloed: jeugdig en idealistisch maar evenzeer pragmatisch en burgerlijk. Na het verdwijnen van het periodiek kozen de redactieleden voor een academische en politieke carrière (Vermeylen) een stereotype literaire loopbaan (De Bom) of ze verdwenen naar het buitenland (Mesnil, Van de Velde). In de achtergelaten leegte nestelden zich de jonge Vlaamse beeldenstormers van *De Boomgaard*, *Het Rode Zeil*, *Opstanding* of *Het Sienjaar*. De organische ‘rythmus’ van de art nouveau bleek slechts een kortstondig voorspel van een brede avant-gardebeweging. “Maar”, zo besluit Vandevoorde, “*Van Nu en Straks* was een fantoom dat nog lang door de geesten zou spoken.”

R. De Bont, G. Reymenants, H. Vandevoorde (red.), *Niet onder één vlag. ‘Van Nu en Straks’ en de paradoxen van het fin de siècle*, Gent: Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde, 2005, 337 p.